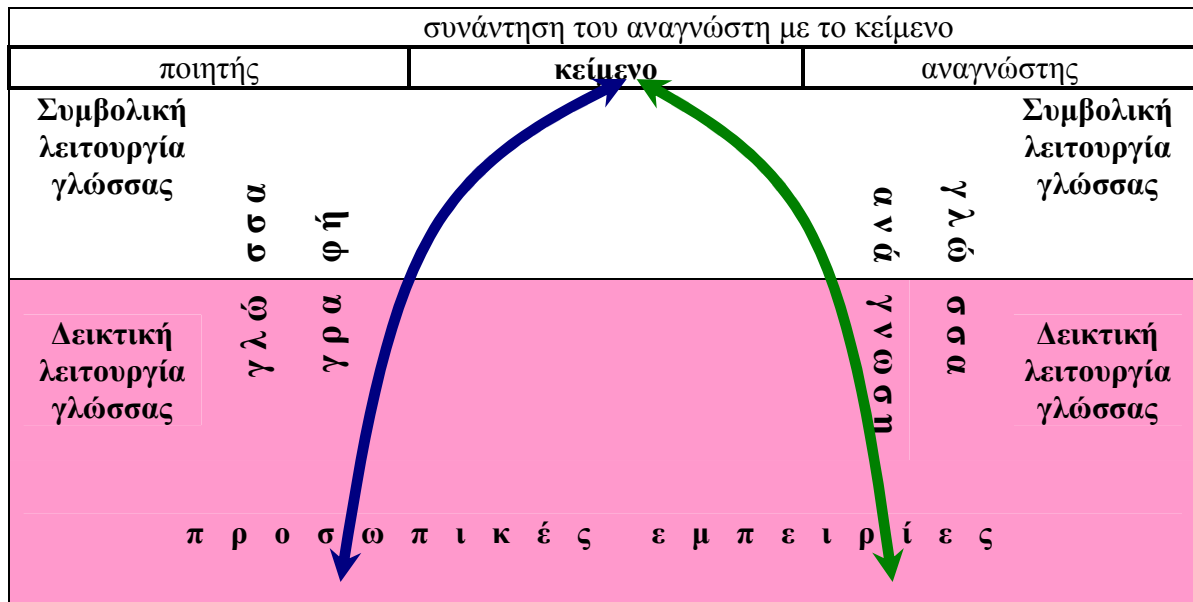

A. προσέγγιση και ερμηνεία της ποίησης¹

Ο ποιητής γράφοντας ξεκινά από τον κόσμο των εμπειριών και τον αποτυπώνει με λόγο, (με ένα μίγμα εικονικών, δεικτικών και συμβολικών συστατικών). Δηλαδή, η ποίηση είναι η εναγώνια προσπάθεια να χωρέσει το αρχέγονο συναίσθημα στο λόγο.

Ο αναγνώστης ξεκινά από τις δικές του εμπειρίες και συναντά το κείμενο που είναι προϊόν αφαιρέσεων, γενίκευσης και κατηγοριοποίησης πραγμάτων.

Η ποίηση γίνεται εναλλασσόμενη πορεία, από την εμπειρία στο λόγο και από το λόγο στην εμπειρία. Ο ποιητικός λόγος γίνεται κίνηση προς τη δεικτικότητα, κίνηση προς την αρχέγονη, βιωματική, συγκινησιακή «σήμανση».

Στη διαλεκτική συναισθήματος (εμπειρίας, θερμού) και παράστασης (λόγου, ψυχρού) παίζεται το δράμα της σημασίας των λέξεων. Οι πολυσημίες και οι αντίθετες σημασίες, κατά τη συνάντηση με το κείμενο, είναι σπαράγματα βαθύτερης ενότητας, επειδή οι λέξεις αποτυπώνουν την ολιστική αντίληψη της εμπειρίας.

B. Παράδειγμα για την προσέγγιση και την ερμηνεία ενός ποιήματος

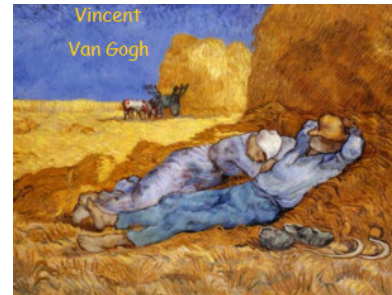
I. Διαβάστε – σιωπηλά – τους παρακάτω στίχους από ποίημα² του Οδυσσέα Ελύτη (Σώμα του καλοκαιριού VII, Ήλιος ο πρώτος, 1943):

*Κάτω στης μαργαρίτας τ' αλωνάκι,
στήσαν χορό τρελό τα μελισσόπουλα.
Ιδρώνει ο ήλιος, τρέμει το νερό.
Στάχνα ψηλά λυγίζουνε το μελαψό ουρανό.*

*Πέρα μέσα στα χρυσά νταριά κοιμούνται αγοροκόριτσα.
Ο ύπνος τους μυρίζει πυρκαγιά.
Στα δόντια τους ο ήλιος σπαρταράει.
Κάτω στης μαργαρίτας τ' αλωνάκι.*

II. Οι στίχοι προσεγγίζονται με αφετηρία την πολιτισμική και κοινωνική εμπειρία των μαθητών, οι οποίοι τούς αντιλαμβάνονται με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της δίκης τους υποκειμενικότητάς³. Δηλαδή, κάθε μαθητής σχηματίζει τις δικές του εικόνες ερμηνείας του ποιήματος σε δεικτικό επίπεδο. (Αυτός είναι ο λόγος που δεν προτάσσεται η κοινή ανάγνωση των στίχων, επειδή κάθε ανάγνωση ενέχει στοιχεία ερμηνείας).

III. Προβάλλεται το παρακάτω – πρώτο – βίντεο (<http://www.youtube.com/watch?v=DaaEqweYACM>) δημιουργία της συναδέρφου Γεωργίας Παντίδου (<http://users.sch.gr/gpantidou/>)⁴ (παρεμπιπτόντως, μπορεί να θεθεί και το ζήτημα της μελοποίησης). Να γίνει σύγκριση της οπτικοποίησης που προτείνει το βίντεο με τις εικόνες που «πλάστηκαν» από τους αναγνώστες καθώς διάβαζαν τους στίχους.

Οι παραπάνω «εικόνες» είναι από την οπτικοποίηση που προτάθηκε στο πρώτο βίντεο

IV. Προβάλλεται το παρακάτω – δεύτερο – βίντεο⁵ (<http://www.youtube.com/watch?v=-ujBsVpvZOc&feature=related>) που προτείνει εντελώς διαφορετική οπτικοποίηση/ ερμηνεία. Να συγκριθούν και να ερμηνευτούν οι διαφορετικές οπτικές εκδοχές.

Οι παραπάνω «εικόνες» είναι από την οπτικοποίηση που προτάθηκε στο πρώτο βίντεο

V. Γίνεται σύγκριση των οπτικών εκδοχών που προτείνονται από τα δύο βίντεο. Οι διαφορετικές ερμηνείες είναι αποδεκτές, επειδή ο ποιητικός λόγος γίνεται κίνηση προς τη δεικτικότητα, προς την βιωματική, συγκινησιακή «σήμανση» των υποκειμένων/ αναγνωστών. Επίσης, μπορεί να συγκριθεί και η οπτικοποίηση όπου οδηγήθηκε κάθε μαθητής.

Σημειώσεις

¹ βασίζεται σε σημεία από το βιβλίο Α.-Φ. Χριστίδης, Όψεις της γλώσσας, Αθήνα, 2002, εκδ. Νήσος. Ενδεικτικά τα ακόλουθα:

εισαγωγή

- το γλωσσικό σημείο είναι μίγμα εικονικών, δεικτικών και συμβολικών συστατικών [σ. 19]
- πολυσημία
- η εκμάθηση της μητρικής αρχίζει με λέξεις εξαιρετικά πολύσημες [σ. 39]
 - οι λέξεις εκτός από παραστάσεις κρύβουν και συναισθήματα [σ. 43]
 - στη διαλεκτική συναισθήματος και παράστασης παίζεται το δράμα της σημασίας των λέξεων [σ. 44]
 - ο διαχωρισμός συναισθήματος – παράστασης είναι προκρούστεια παραμόρφωση [σ. 49]
 - το όνομα βρίσκεται μέσα στο πράγμα 51
 - οι πολυσημίες και οι αντίθετες σημασίες είναι σπαράγματα βαθύτερης ενότητας [σ. 55]
 - οι λέξεις τεμαχίζουν την αδιαφοροποίητη σύνθεση που αντλεί ο νους από την εμπειρία [σ. 57]
- λέξη και κείμενο
- οι λέξεις αναδύονται από την ολότητα της ομιλίας 65
 - αποτελούν προϊόν αφαίρεσης, γενίκευσης και κατηγοριοποίησης πραγμάτων [σ. 67]
 - η γλώσσα ως εργαλείο μας απομακρύνει από την πραγματικότητα, συνιστά «φόνου του πράγματος» (Χέγκελ) [σ. 69]
 - στα «έγκατα» της λέξης βρίσκεται η πρωτογενής εικόνα, οι λέξεις αποτυπώνουν την ολιστική αντίληψη της εμπειρίας [σ. 71]
 - βαθμιαία η δεικτική λειτουργία μετατρέπεται σε συμβολική [σ. 75]
- δεικτικότητα
- η γλώσσα είναι φόνος του πράγματος (Χέγκελ), η αισθητηριακή σήμανση μετατρέπεται σε γλωσσική [σ. 88]
 - πάντα υπάρχει η νοσταλγία της χαμένης αδιαμεσολάβητης, αισθητηριακής/ βιωματικής αμεσότητας [σ. 89]
 - η δείξη είναι ο αρχαιότερος τρόπος σήμανσης [σ. 89]
 - η δείξη είναι η μήτρα της αφαιρετικής γλώσσας, της οποίας ο ομφάλιος λώρος δεν αποκόπτεται ποτέ [σ. 90]
 - η συμβολική σήμανση της εμπειρίας προϋποθέτει την καταστολή της βιωματικής/ δεικτικής λειτουργίας [σ. 91]
- η μαγική χρήση της γλώσσας
- οριακός χώρος [σ. 103]
 - λέξη και πράγμα αποτελούν αζεδιάλυτη ενότητα, α) ο μαγικός λόγος βασίζεται στην αρχέγονη ενότητα γλώσσας και πραγματικότητας, τα νοήματα της γλώσσας είναι τα φαινομενικά ψυχρά αποτυπώματα της θερμής αλληλεπίδρασης υποκειμένου και αντικειμένου [σ. 104]
 - η γλωσσική οριακότητα τείνει προς τον πρωτογενή άσημο, δεικτικό συγκινησιακό λόγο [σ. 107]
 - η ποίηση βρίσκεται στην ίδια κατεύθυνση με τη μαγεία, οριακή εκδοχή της νοσταλγίας, δεικτική σήμανση της εμπειρίας [σ. 114]
 - ο ποιητικός λόγος είναι κίνηση προς τη δεικτικότητα [σ. 131 κ. ε.]
- διάχυτες σημασίες
- κίνηση προς την αρχέγονη, βιωματική, συγκινησιακή «σήμανση» [σ. 147]
 - η διάχυση είναι κέντρο και όχι περιθώριο της γλώσσας [σ. 151]
 - ο θερμός, διάχυτος δείκτης είναι μήτρα του «ψυχρού» σημασιακά οριοθετημένου σημείου, που συγκροτεί την προτασιακή γλώσσα [σ. 151]
- όψεις της μεταφοράς
- α) ψυχρή προσέγγιση: «αν πρόκειται να υπάρξει καθαρή έκφραση αυτό θα γίνει μόνο με την απουσία της δείξης» Husserl [σ. 159]
 - β) θερμή προσέγγιση: δείκτης – πράγμα (δυαδική σχέση) γίνεται δείκτης – συμβολική γλώσσα – πράγμα (τριάδικη σχέση). Το αφηρημένο στηρίζεται στη βιωματική αμεσότητα του συγκεκριμένου [σ. 161]
 - η μεταφορά είναι η γλωσσική σήμανση της ολιστικής καθηλωμένης, ενστικτώδους σήμανσης [σ. 164]
 - η ποίηση με τη μεταφορά αναμοχλεύει τον προτασιακό λόγο [σ. 165]
- η γλώσσα και το γέλιο
- το συναίσθημα/ γέλιο είναι αφετηρία της γλώσσας (δεικτική λειτουργία) [σ. 169]
 - ρόλος της ποίησης: εναγώνια προσπάθεια να χωρέσει το αρχέγονο συναίσθημα στο λόγο [σ. 169]
 - δυσκολίες και χαρακτηριστικά της μετάφρασης σε σχέση με τη θερμή (δεικτικό) και την ψυχρότητα (συμβολικό) της γλώσσας, αποδίδεται η ψυχρότητα, τί γίνεται με τη θερμή; [σ. 169]

² ολόκληρο το VII από Σώμα του καλοκαιριού, (Ηλιος ο πρώτος, 1943):

Κάτω στις μαργαρίτας το αλωνάκι
 Στήσαν χορό τρελό τα μελισσόπουλα
 Ίδρώνει ο ήλιος τρέμει το νερό
 Φωτιάς σουσάμια σιγοπέφτουνε
 Στάχια ψηλά λυγίζουνε τον μελαψό ουρανό.

Με χείλια μπρούντζινα κορμιά γυμνά
Τσουρουφλισμένα στο τσακμάκι του οίστρου
Εε! εε! Τραντάζοντας διαβαίνουν οι αμαξάδες
Στο λάδι της κατηφορίας τ' αλόγατα βουλιάζουν
Τ' αλόγατα ονειρεύονται

Μια πολιτεία δροσερή με γούρνες μαρμαρένιες
Ένα τριφύλλι σύννεφο έτοιμο να χυθεί
Στους λόφους των λιγνών δέντρων που ζεματάν τ' αυτιά τους
Στα ντέφια των μεγάλων κάμπων που χοροπηδάν τις
καβαλίνες τους.

Πέρα μες στα χρυσά νταριά κοιμούνται αγοροκόριτσα
Ο ύπνος τους μυρίζει πυρκαγιά
Στα δόντια τους ο ήλιος σπαρταράει
Απ' τη μασχάλη τους γλυκά στάζει το μοσχοκάρυδο
Κι η άχνα πιωμένη με βαριές χτυπιές παραπατά
Στην αζαλιά στην έλισσα και στη μοσκοϊτιά!

³ Ουσιαστικά αυτή η προσέγγιση είναι σύμφωνη με τις παρακάτω παραδοχές: αποκαθήλωση της λογοτεχνίας από το βάθρο του φορέα οικουμενικών και διαχρονικών αξιών, αλλαγή των όρων και του τρόπου ανάγνωσης, απόκτηση νέων αναγνωστικών δεξιοτήτων σε συνάφεια με την πολιτισμική εγγραμματοσύνη, απόρριψη του λογοτεχνικού κανόνα και ένταξη αυτού που οι μαθητές θεωρούν λογοτεχνία, αναβάθμιση του μαθητικού λόγου καθώς οι μαθητές δεν αντιμετωπίζονται σαν ευλαβικό ακροατήριο, αντιμετώπιση της πολιτισμικής και κοινωνικής εμπειρίας των μαθητών ως παιδαγωγικής αφετηρίας. [βλέπε: Πασχαλίδης Γρ., 2004, «Γενικές αρχές του προγράμματος». Στο Αποστολίδου Β., Καπλάνη Β., Χοντολίδου Ελ., (επιμ.), *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο... μια νέα πρόταση διδασκαλίας*, Αθήνα, τυπωθήτω, σελ. 21-36]

και

Παιδαγωγικός στόχος της προσέγγισης είναι η συνομιλία των μαθητών με τα κείμενα με τη διακριτική μεσολάβηση και καθοδήγηση του δάσκαλου. Σ' αυτήν τη συνομιλία οι μαθητές προσέρχονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υποκειμενικότητάς τους, δεν υποτάσσονται στην αξία της λογοτεχνίας, αλλά η λογοτεχνία αποκτά το νόημά της για χάρη των νεαρών αναγνωστών της και της ανάγκης τους να προσδιορίσουν τον εαυτό τους και τον κόσμο. Με αυτή τη διδακτική επιλογή η αξία της λογοτεχνίας είναι ο απελευθερωτικός και χειραφετητικός χαρακτήρας που μπορεί να αποκτήσει για τους μαθητές. [βλέπε: Χοντολίδου Ελ. 2004, «Παιδαγωγικές αρχές του προγράμματος», στο Αποστολίδου Β., Καπλάνη Β., Χοντολίδου Ελ., (επιμ.), *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο... μια νέα πρόταση διδασκαλίας*, Αθήνα, τυπωθήτω, σελ. 37-65]

⁴ Γεωργία Β. Παντίδου (<http://users.sch.gr/gpantidou/>), δημοσίευση και στο Γιου Τιούμπ (<http://www.youtube.com/watch?v=DaaEqweYACM>) ημ. προσπ. 3/10/2010

⁵ Δημοσιευμένο στο Γιου Τιούμπ (<http://www.youtube.com/watch?v=-ujBsVpvZOc&feature=related>) ημ. προσπ. 3/10/2010